

Simeon navaja, da so v slovarju zajete vse stroke jezika in obrobne stroke modernega jezikoslovja, in sicer fonetika, fonologija, oblikoslovje, skladnja, sintagmatika, zgodovinska slovnica, primerjalna indoevropska in slovanska slovnica, stilistika, slovaroslovje, semasiologija, pravopis, dialektologija; akustika, avdiometrija, anatomija in fiziologija, psihofiziologija, patologija in defektologija govora in govornih organov; poetika, metrika (prozodija) in retorika. Dodani so pglavitni nazivi iz tekstologije in tekstne kritike, splošne filozofije, logike, psihologije, estetike, paleografije, diplomatike in bibliografije, strojnega prevajanja in imena starih jezikovnih spomenikov. Podani so opisi 2500 jezikov in 800 vrst pisave (Uvod, str. XXIV). Toliko področij se je moglo v jezikoslovnem slovarju najti na skupnem mestu le, ker se je raziskovanje jezika silno poglobilo. Slovar je v bistvu dokument o življenju jezika.

Izdaja je pomembno znanstveno in veliko oranizacijsko in založniško dejanje. Posebne težave ima vsak podoben slovar s praktično dvojezičnostjo v jezikoslovnem izrazju, ki se uveljavlja skoraj pri vseh kulturnih narodih z rabo mednarodnih in domačih nazivov. Pri nas je racionalni Ramovš v tisku in pri predavanjih rabil ponajveč mednarodno izrazje, Toporišič pa se trudi, da bi lepota in čistost knjižnega jezika prihajali do izraza tudi v jezikoslovnih in drugih spisih. Slovar je v tem moral biti širok, ker mora zadostiti vsem potrebam. Tako se gesla pojavljajo v obliki z latinsko podstavo in s hrvatsko-srbskim izrazom. Pričakovali bi, da bo v takem primeru pri domačem nazivu le kazalka, ki bi napotila na razlago ob tuji obliki. Vendar ni tako. Razlagi najdemo na obeh mestih, in pogosto nista istovetni. Če vzamemo kot poljuben primer geslo *kondicional* (I 684—685) in *pogodbeni način* (II 74), vidimo, da je razlaga pojma na prvem mestu mnogo bolj obširna in da niti dokumentacija zanj ni ista, ker je šlo pri domačem izrazu pač pretežno le za zgodovino njegovega nastanka in uveljavljenja proti tujemu izrazu.

Nas seveda zanima, koliko se enciklopedijski jezikoslovni slovar ozira na Slovence. Med viri za njegovo gradivo najdemo med 169 deli, ki so bila izpisana v celoti, le dve slovenskega avtorja, Nahtigalove *Slovanske jezike* (1952) in *Ruski jezik v poljudnoznanstveni luči* (1946). Pritegnjeni sta bili v zvezi z ruskim jezikom. Podobno je z Miklošičem (*Lexicon Palaeoslovenico-Graeco-Latinum*) iz skupine del, ki so bila le deloma izpisana ali povzeta posredno iz drugih del. To je vse.

Kot vir niso bila upoštevana starejša slovenska dela in slovarji, čeprav nudijo gradivo za hrvatsko terminologijo samo. Naj navedem le dva primera. Za rabo imena »Hrvat« (I, 490) navaja slovar kot prvi slovanski vir jezuita Mikaljo, 1649. Po dokumentarni strani bi bilo zanimivo navesti Trubarjevo rabo naziva »Hrvat« 1555 (*Ta Evangelii svetiga Matevža*, Predgovor, in drugod) in jasno rabo *hrvatski jezik v Novem testamentu 1557, Registru 1561 in v Kurtze Auslegung über die Sonntags... Euangelia... 1563*. Nimam pri roki Megiserja, 1592, da bi se prepričal, če se nista izraza uveljavila v protestantski dobi tudi v slovarskem gradivu. Podoben primer so *Bezjaki* pri Trubarju in Juriju Dalmatinu. Kakor je s starejšimi viri, je tudi z novejšimi. Nasprotno so češki viri dobro zastopani. V članku *slovenski (jezik)* je nekaj manjših napak, ki bi jih bilo mogoče odpraviti. Sosedstvo nam nekako ni na korist, čeprav enciklopedijski jezikoslovni slovar sicer teži k natančnosti obvestila.

F. Petré
Filozofska fakulteta Zagreb

ŠTUDIJA O PODLIMBARKEM

So slovstvena dela, katerih vrednost, pomen in odmev so zaradi posebnega značaja, okoliščin ali celo usode v resnici drugačni in večji, kot bi jim »pripadali« po sicer veljavnih čistih slovstvenih merilih ter pravilih, in med taka se nedvomno uvršča roman Frana Maslja-Podlimbarskega *Gospodin Franjo* (1913). V označenem smislu sta značilni že ob izidu tega »jugoslovanskega romana iz prvih let bosenske okupacije«, kot se

je sprva glasil podnaslov, izrečeni kritični stališči: eno Izidorja Cankarja, ki je predvsem menil, da »je naloga zgodovinarja in publicista, da nas pouči o razmerah v Bosni«, in je to tendenčno delo v imenu estetike odklonil kot slabo, po njegovi sodbi zaradi napačnega, apriorističnega mišljenja »nenavadno mrtvo knjigo«, ter drugačno Župančičevo, da »kritik, ki bo jahal samo nervoznega estetskega konjička, ne bo mogel biti pravičen njegovi etični vsebini«.

Gotovo je, da predvsem to Masljevo delo — »sinteza pisateljevega socialnoidejnega, narodnopolitičnega in literarnega razvoja« (247) — upravičuje široko zastavljeno razpravo Janeza Rotarja *Socialna in politična misel Podlimbarskega*, ki jo je konec lanskega leta izdala Slovenska matica. Pisec študije seveda zasleduje razvoj in pomen socialne in politične misli v Masljevem (1852—1917) življenju in delu v celoti ter nas v devetih poglavjih vodi skozi pisateljeve zunanje in notranje postaje od dijaških let do tragično občutene smrti v izgnanstvu (po tri poglavja združujejo širše zajeti naslovi: Iz viharne ške čustvenosti v družbeno stvarnost, Družbenoidejna in nacionalno politična navzkrižja na prehodu stoletij ter Socialna izpoved po prvi ruski revoluciji — 1905), vendar je težišče in vrh tristo strani obsegajoče knjige prav v predzadnjem poglavju, ki je posvečeno idejni analizi Gospodina Franja.

Usoda romana in njegovega avtorja je znana. Izid tega družbeno-kritičnega, iz resničnosti in pisateljske domišljije stkanega dela o bosenski deželi po zamenjavi fevdalnega turškega jarma z »odrešilnim« fevdalno-kapitalističnim avstrijskim, se je namreč ravno toliko zakasnil, da je v skrajno zaostrenih razmerah ob izbruhu prve svetovne vojne predvsem njegova jugoslovanska in protiavtrijska ideja dobivala vse bolj eksplozivno moč, ki so jo oblastna prepoved romana z zaplemba, razpustitev založnice Slovenske matice ter preganjanje pisatelja pač le podžigali. Lahko bi zato rekli, da je roman v odločilnih trenutkih po svoje pomagal pisati usodo našega naroda v pozitivnem, osvobodilnem smislu, čeprav takšno vplivanje objektivno žal ni izmerljivo, in v tem smislu je sprejemljiva Vrhovnikova oznaka v pismu avtorju, da je Gospodin Franjo »zgodovinska knjiga« (prim. str. 298, op. 170).

Rotar ugotavlja, da je bil Maselj po svojem tedanjem literarnem nazoru »prepričan, da mora biti književno delo jasno s svojo pozitivno idejo, ker le tako lahko igra v družbenem razvoju konstruktivno vlogo« (217). Po izčrpnih analizi socialne in idejno-politične osnove romana zapiše, da »pisatelj glede družbenih in gospodarskih vprašanj ni imel enotnega in izdelanega stališča. Nasprotno pa zavzema v nacionalnem pogledu z odklanjanjem avstrijskega državnega okvira za bodoče jugoslovansko politično telo v bistvu revolucionarno stališče, ki je, izpovedano v romanu, imelo v času, ko je ta ideja postala posebno aktualna, pomemben vpliv predvsem na dijaško mladino« (219). K navedenim bi lahko dodali še en avtentičen podatek: Gospodin Franjo je razplamteval narodnostno prebujeno slovensko dijaštvo tudi na celovški gimnaziji (po izpovedi učitelja Ožbeja Lodranta s Prevalj, tedaj celovškega gimnazijca; prim. Koroški fužinar 1964, št. 5—7), kljub temu da prav celovški konservativni politik v svoji oceni nazorske plati dela ni sprejel brez pridržkov. Domnevamo lahko, da je na mladino posebej učinkovala tudi močno prisotna vsesplošno protirenegatska idejna usmerjenost romana — v narodnem, političnem, socialnem in kulturnem smislu.

Pisec razprave Podlimbarskega nujno obravnava v širokem okviru dovolj zapletenega družbenega in posebej političnega dogajanja, da lahko odkriva vpliv teh silnic ter odzivanje v pisatelju in njegovem delu. V ospredju raziskave so pisateljevi socialni, družbeni nazori, ker so le-ti pomembna ali celo bistvena sestavina slovstvenih del, a doslej niso bili z ustreznim poudarkom upoštevani in pravilno razčlenjeni. Povzetek dognanj je ta, da je nazorskega eklektika Maslja, ki se v političnem pogledu ni vezal na nobeno od organiziranih strank, socialna ideja vseskozi privlačila in da se je ideološko razvijal v glavnem na skrajnem levem krilu meščanskega reformnega gibanja, a v socializem ni dospel, čeprav je simpatiziral z njegovimi socialnimi mislimi. Kot pisatelj pa je v bistvu

ostal pri tistem načelu o vlogi književnosti in njenem družbenem pomenu, ki ga je deloma sprejel od Celestina, deloma pa ga je sam izgrajeval in se je ta osnova spričo lastnega naprednega socialnega razvoja samo še utrjevala. Zaradi socialnoidejne in narodnopolitične fiziognomije pisatelja je očitno, da Podlimbarski ne spada med zapoznele realiste, ampak zastopa specifično družbeno kritično realistično smer, ki jo samostojno razvija ob moderni, vendar socialna in nacionalna misel kljub naprednosti ne moreta odtehtati nekaterih oblikovnih slabosti Masljevega literarnega dela (str. 217, 250 idr.). Avtor študije je za izčrpno vsestransko osvetljevanje problematike vestno pritegnil vse razpoložljivo gradivo: poleg slovstvenih del samih še pisateljeve obsežne dnevniške zapiske, zadevno strokovno literaturo in sočasno publicistiko, posebej še delavsko. Kljub pronicljivi raziskavi so seveda ostala nekatera mesta, kjer enodušne in do kraja prozorne sodbe o Masljevih nazorskih stališčih ali idejnih vplivih ni bilo mogoče podati. Razprava je pisana stvarno in trezno, v objektivnem in primerno zavzetem slogu. Preglednost in bralnost bi se dali še nekoliko povečati z nekaterimi strnitvami (omejitev ali odprava ponavljanj, ki so sicer delno namenska) in manjšimi premiki med osnovnim besedilom ter opombami — pa kakšna tiskovna napaka bi lahko odpadla.

Na koncu naj vendarle izrazim tudi obžalovanje: da razprava zaradi disertacijske, problemsko zožene in poudarjene zasnove ni monografija o pisatelju, čeprav ji je precej blizu. Ker je težišče v skladu z zastavljeno nalogo in naslovom razumljivo na prikazu socialne in politične misli, pač najbolj pogrešamo popolne, celostno podane umetnostne podobe literarnih del in tudi najpomembnejšega med njimi — romana Gospodin Franjo. Kolikor je namreč v Rotarjevi razpravi oblikovne analize, izhaja pretežno iz idejne, kar seveda za zaokroženo predstavo ne zadošča. Mislim, da ima tak »davek« znanosti včasih tudi svojo senčno stran, ker pač nujno zožuje krog bralcev, ne da bi smeli upati na novo priložnost za čisto monografsko obdelavo.

Lepo opremljena izdaja (opremil Zdravko Vatovec) nehote vzbuja občutek »sprave« med Slovensko matico in nesrečnim avtorjem romana Gospodin Franjo, ki ju je nemila usoda malo ločila. Vendar dvomim, da smo naš dolg Podlimbarskemu s tem do kraja poravnali. Mar ne bi bil prehud paradoks, da bi prav naš čas odpisal pisatelja in njegov jugoslovanski roman kot zgolj — literarnozgodovinski primerek? Zares bi se morali včasih zamisliti.

Stanko Kolnik
PA Maribor

GLAGOLI S ČUSTVENO OBARVANO PRIPONO

Doslej znano: Glagole navadno tvorimo z glagolskimi priponami; so pa tudi izjeme, ko jih delamo z neglagolskimi priponami. Glede na pomen jih delimo na tiste, ki imajo manjšalni ali ljubkovalni pomen (-*k*-, -*čk*-, -*ic*-, -*lj*-: čičkati, strelčkati, stopicati, skakljati), in na tiste, ki imajo večalni pomen (-*ast*-, -*ih*-: lomastiti, sopihati). Manjšalne pripone so iste kot pri samostalnikih (dedek, konjiček, kravica), le -*lj*- tam ni znan. (Prim. J. Toporišič, Slovenski knjižni jezik 2, 109, 110.)

Da bi ugotovila, koliko je takih glagolov, sem pregledala listkovni odzadnji slovar pri katedri za slovenski knjižni jezik na fil. fak. v Ljubljani.

Od glagolov z manjšalnim in ljubkovalnim pomenom je večina iz otroškega sveta:

Pripone -*c*-, -*ic*- in -*inc*-: obrodcati (popackati — otrok je obrojen, popackan), ujcati (ujčkati, ujčkati), kakcati, tekcati, jokcati, papcati, pupcati — stopicati — kotalincati, balincati.

Pripone -*lj*-, -*iclj*-, -*enclj*-: bincljati, cincljati (pozibavati — cincljati otroka), mahljati, dihljati, tekljati, crkljati (prim. cartati), brskljati, jezljati (jezikati), bodljati, žvižgljati,